

ΕΚΜΑΘΗΣΗ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΔΕΞΙΟΤΗΤΩΝ ΣΕ ΟΜΑΔΑ ΠΑΙΔΙΩΝ ΜΕ ΔΙΑΤΑΡΑΧΗ ΕΛΛΕΙΜΜΑΤΙΚΗΣ ΠΡΟΣΟΧΗΣ ΚΑΙ ΥΠΕΡΚΙΝΗΤΙΚΟΤΗΤΑΣ

Παπαευαγγέλου Αντωνία, Εργοθεραπεύτρια, M.Sc. Ειδικής αγωγής

Σέμκου Αντωνία, Ψυχολόγος, M.Sc. Ψυχολογία υγείας

Ιατροπαιδαγωγικό Κέντρο, Τμήμα Ψυχικής Υγείας Παιδιών-Εφήβων του Γ.Ν.Γ Παπανικολάου

Περίληψη

Οι κοινωνικές δεξιότητες αποτελούν έναν από τους τομείς της ανάπτυξης που πλήττονται άμεσα από τη Διαταραχή της Ελλειμματικής Προσοχής και Υπερκινητικότητας (ΔΕΠ-Υ). Για δεύτερη συνεχόμενη χρονιά, και στα πλαίσια του ιατρείου της υπερκινητικότητας που λειτουργεί στο Ιατροπαιδαγωγικό του νοσοκομείου Παπανικολάου, δημιουργήθηκε μία ομάδα εκπαίδευσης κοινωνικών δεξιοτήτων με συμμετέχοντες παιδιά ηλικίας 6 έως 8 ετών, που είχαν διαγνωστεί με ΔΕΠ-Υ από το ιατρείο, και τους γονείς τους. Το πρόγραμμα διήρκησε 7 μήνες και σύμφωνα με τα αποτελέσματά του τόσο οι γονείς όσο και τα παιδιά, έδειξαν ιδιαίτερο ενδιαφέρον για τη θεματολογία του προγράμματος, συμμετείχαν με ενθουσιασμό στις δραστηριότητες και απέκτησαν γνώσεις και εμπειρίες που τους βοήθησαν στην κατανόηση και στη βελτίωση των κοινωνικών δεξιοτήτων.

Εισήγηση

Τα παιδιά με ΔΕΠ-Υ εμφανίζουν συχνά επιθετικότητα, προκλητική συμπεριφορά και τάση να διασπούν την προσοχή της ομάδας με συνέπεια την απόρριψη και την περιθωριοποίηση από τους συνομήλικους. Τα κοινωνικά προβλήματα, όμως, των παιδιών με ΔΕΠ-Υ δεν οφείλονται μόνο σε εξωτερικούς παράγοντες αλλά προκύπτουν αρχικά από τις ίδιες τις δυσκολίες του παιδιού και τη φύση της διαταραχής.

Το συγκεκριμένο πρόγραμμα είχε σαν στόχο τη βελτίωση των κοινωνικών δεξιοτήτων παιδιών με ΔΕΠ-Υ εκμεταλλευόμενο τα οφέλη και το δυναμικό μιας ομάδας συνομηλίκων.

Οι ομαδικές συνεδρίες γίνονταν στο Ιατροπαιδαγωγικό Κέντρο του Γ.Ν.Γ. Παπανικολάου *δύο φορές το μήνα* (ανά δεκαπέντε μέρες) από τον Νοέμβριο έως τον Απρίλιο (συνολική διάρκεια 12 συνεδρίες). Η συνολική διάρκεια του προγράμματος ήταν 6 μήνες και τα κριτήρια επιλογής των παιδιών ήταν:

- να έχουν διαγνωστεί από το ιατρείο του τμήματος με ΔΕΠ-Υ
- η ηλικία τους να κυμαίνεται μεταξύ 6 και 8 ετών
- να έχουν αναφερθεί προβλήματα στον κοινωνικό τομέα κατά τη διάρκεια της *διαγνωστικής διαδικασίας* από γονείς και εκπαιδευτικούς
- να είναι δυνατή η συστηματική παρακολούθηση του προγράμματος τόσο από τα παιδιά όσο και από τους γονείς.

Το πρόγραμμα χωρίστηκε σε θεματικές ενότητες όπως:

- η αναγνώριση συναισθημάτων
- η έκφραση και διαχείριση συναισθημάτων
- η είσοδος σε ομάδα
- η οργάνωση και επίλυση προβλήματος και
- η συνεργασία.

Κάθε θεματική ενότητα περιελάμβανε 2 συνεδρίες. Στόχος της ομάδας ήταν να ενισχύσει τις παραπάνω δεξιότητες εκμεταλλευόμενη τα πλεονεκτήματα της εργασίας μιας μικρής (σε αριθμό) ομάδας παιδιών, σε ένα ελεγχόμενο και δομημένο περιβάλλον, με την καθοδήγηση ειδικών επιστημόνων.

Πέρα από τα θέματα των συνεδριών η ομάδα σχεδιάστηκε με τέτοιο τρόπο ώστε η συνεργασία των ατόμων να μεταβεί σταδιακά από παράλληλη εργασία σε εργασία σε μικρότερες ομάδες (υποομάδες των δύο ατόμων) και τελικά να καταλήξει σε συνολική ομαδική εργασία.

Παράλληλη ήταν και η λειτουργία της ομάδας των γονέων. Οι γονείς στην πρώτη συνεδρία της κάθε ενότητας είχαν την ευκαιρία να επεξεργαστούν, σε συμβουλευτικό πλαίσιο, τα θεωρητικά θέματα καθώς και τις εμπειρίες ή τις απορίες τους, ενώ σε κάθε δεύτερη συνάντηση παρακολουθούσαν την ομάδα των παιδιών από μονόδρομο καθρέφτη.

Η ομάδα τελικά συγκροτήθηκε με 4 αγόρια που πληρούσαν τα παραπάνω κριτήρια και την αντίστοιχη παρουσία ενός από τους δυο γονείς τους.

Στον παρακάτω πίνακα θέτονται συνοπτικά οι σκοποί, οι δραστηριότητες και τα συμπεράσματα τις κάθε θεματικής ενότητας.

Θεματική ενότητα	Σκοπός	Δραστηριότητες	Εργασίες για το σπίτι	Παρατηρήσεις
Αναγνώριση συναισθημάτων	Η αναγνώριση λεκτικών και εξωλεκτικών τρόπων έκφρασης, διεύρυνση του «συναισθηματικού λεξιλογίου»	Συζήτηση, εικόνες, αυτοσχέδιος πίνακας συναισθημάτων, ζωγραφική	Αυτοσχέδιος πίνακας συναισθημάτων, ζωγραφική	Περιορισμένο εύρος συναισθημάτων, δυσκολίες στη μη λεκτική έκφραση

<p>Έκφραση και διαχείριση συναισθημάτων</p>	<p>Εξάσκηση στη μη λεκτική έκφραση, διαχείριση θυμού, ματαιώσης κτλ.</p>	<p>Συζήτηση, παντομίμα, role playing</p>	<p>Συζήτηση, παντομίμα, μελέτη αντίστοιχου παιδικού βιβλίου</p>	<p>Δυσκολίες στη μη λεκτική έκφραση, καταφυγή σε επιθετικούς τρόπους διαχείρισης του θυμού, της ματαιώσης κτλ.</p>
<p>Εισχώρηση και συμμετοχή σε ομάδα</p>	<p>Αναγνώριση σωστών και λανθασμένων τρόπων προσέγγισης μιας ομάδας, συμμόρφωση στους κανόνες της ομάδας, διαχείριση ρόλων και συγκρούσεων</p>	<p>Συζήτηση, εικόνες, role playing (χρησιμοποιήθηκαν και προσωπικές ιστορίες των παιδιών)</p>	<p>Συζήτηση, μελέτη αντίστοιχου παιδικού βιβλίου</p>	<p>Βελτίωση στην κατανόηση των συναισθημάτων, καλύτερη κατανόηση των συνθηκών και των κανόνων μιας ομάδας</p>
<p>Οργάνωση και επίλυση προβλήματος</p>	<p>Εκμάθηση συγκεκριμένων βημάτων στην οργάνωση δραστηριοτήτων, εύρεση πιθανών λύσεων σε κοινωνικές καταστάσεις</p>	<p>Συζήτηση, πλάνο οργάνωσης δραστηριότητας, «μισή» ιστορία (εύρεση του τέλους μέσω της επίλυσης του προβλήματος), role playing</p>	<p>Επιλογή μιας αγαπημένης δραστηριότητας και οργάνωσή της, συζήτηση για την επίλυση καθημερινών προβλημάτων</p>	<p>Μεγάλες δυσκολίες στην κατανόηση των βημάτων οργάνωσης καθώς και στην εύρεση λύσεων</p>

Συνεργασία	Εκπαίδευση σε βασικούς κανόνες συνεργασίας	Συζήτηση, κοινή δραστηριότητα αρχικά χωρίς τη συμμετοχή των συντονιστών και έπειτα με τη συμμετοχή των συντονιστών	Κοινές δραστηριότητες με την οικογένεια ή με συνομηλίκους με παρουσία και συμμετοχή του γονέα (οργάνωση, πραγματοποίησ η και αξιολόγηση)	Δυσκολία στην εφαρμογή των κανόνων απουσία κάποιου συντονιστή, καλύτερη λειτουργία της ομάδας παρουσία του τελευταίου
------------	--	--	--	---

Συμπεράσματα-Προτάσεις

Μετά το τέλος του προγράμματος, τα παιδιά, οι γονείς αλλά και οι ειδικοί που συμμετείχαν αξιολόγησαν το πρόγραμμα μέσα από μια σειρά ερωτήσεων που χορηγήθηκαν από τους συντονιστές. Σύμφωνα με τα αποτελέσματα της αξιολόγησης για την ομάδα των παιδιών διαπιστώθηκε ότι:

- ✓ Τα παιδιά συμμετείχαν με προθυμία και ενθουσιασμό στις δραστηριότητες.
- ✓ Είχαν ενεργή συμμετοχή στα role playing.
- ✓ Εξέφραζαν μεγαλύτερες δυσκολίες σε λιγότερο δομημένες εργασίες.
- ✓ Είχαν δυσκολίες στην αφομοίωση και γενίκευση των νεοαποκτηθεισών γνώσεων.
- ✓ Ήταν ιδιαίτερα βοηθητικές για τα ίδια οι δραστηριότητες όπου οι συνομήλικοι δρούσαν ως «δάσκαλοι» υπήρχε όμως ανάγκη για οριοθέτηση από τους ενηλίκους.
- ✓ Δυσκολεύτηκαν με την αποχώρηση ενός παιδιού διότι άλλαξε η δυναμική της ομάδας.

Όσον αφορά την ομάδα των γονέων, όλοι οι γονείς διατύπωσαν θετικές κριτικές για το πρόγραμμα και δήλωσαν ότι μέσα από αυτό τους δόθηκε η ευκαιρία να εκφραστούν και να μοιραστούν τους προβληματισμούς τους, ενώ η τροφοδότηση που λάμβαναν από άλλους γονείς και η «εκπαίδευση» που βίωναν βλέποντας τη θεωρία να γίνεται πράξη (παρακολούθηση πίσω από τον καθρέπτη) ήταν καταλυτικός παράγοντας για τη θετική αλλαγή στις δικές τους αντιδράσεις/συμπεριφορές (εαυτός, παιδιά, αλλά μέλη της οικογένειας). Ως «αρνητικά» στοιχεία ανέφεραν τη χρονική διάρκεια της ομάδας, το χρόνο διεξαγωγής των συνεδριών (πρωί), το μεγάλο για τους ίδιους αριθμό των παιδιών και την αδυναμία συνέχειας του προγράμματος.

Από την εμπειρία των συντονιστών προκύπτουν θετικά συμπεράσματα όσον αφορά την ενεργή συμμετοχή και την κινητοποίηση των παιδιών όσο και των γονέων στο πρόγραμμα, τη δράση των πολλαπλών και κυρίως βιωματικών μεθόδων μάθησης στην εκπαίδευση των παιδιών αλλά και την πρωτότυπη, για τα ελληνικά δεδομένα, εκπαίδευση των γονέων μέσω μονόδρομου καθρέφτη.

Παρόλα αυτά, για την καλύτερη εφαρμογή του προγράμματος προτείνεται η μαγνητοσκόπηση και η ανάλυση των συνεδριών από τους ειδικούς, η εμπλοκή του σχολείου στη γενίκευση του προγράμματος και η διατήρηση των αποτελεσμάτων μέσω προγραμμάτων επανεκτίμησης (follow-up).

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΗ ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

- Boo, G.M. & Prins, P.J.M. (2007). Social incompetence in children with ADHD: Possible moderators and mediators in social-skills training. *Clinical Psychology Review*, 27, 78-97.
- Daly, B.P., Creed, T. et al. (2007). Psychosocial treatments for children with attention deficit/hyperactivity disorder. *Neuropsychology review*, 17, pp. 73-89.
- Davidson, D.A. (2005). *Psychosocial issues affecting social participation..* In Smith, J.C. Occupational therapy for children. Elsevier Mosby, St. Louis, pp. 449-480.
- Diller, L. & Goldstein, S. (2006). Science, ethics, and the psychosocial treatment of ADHD. *Journal of attention disorders*, 9, pp. 571-574.
- Goldstein, S. & Goldstein, M. (1998). *Managing attention deficit hyperactivity disorder in children*. John Wiley & Sons, New York.
- Pelham, W.E. & Gnagy, E.M. (1999). Psychosocial and combined treatments for ADHD. *Mental retardation and developmental disabilities*, 5, 225-236.